Cernăuţi An. II 1931

# MIHAI EMINESCU

4 Lămuriri pentru viaţa şi opera lui Eminescu 4

Sora lui Eminescu AGLAIA, cu cel de-al doilea soţ al ei: Căpitanul HEINRICH GARREIS VON DÖLLIZSTURM

(Vezi pag. 15)

Redacţia şi Administraţia: Cernăuţi, str. Arh. E. Popovici 4

Apare în 4 fascicule pe an — Abonamentul 150 lei pe an
Se desface numai în abonament! — Nu face schimb cu nici o publicaţie periodică!

# BULETINUL

# „MIHAI EMINESCU"

## CERNĂUŢI

— ANUL II 1931 —

# CUPRINSUL

## p. Buletinul „Mihai Eminescu“ An. II 1931

*Bogdan-Duică Gh.:* Metodologie eminesciană (Cu prilejul scrierii: Tudor Vianu, Poesia lui Eminescu) 1; Despre „Floare albastră“ (Explicare... „istorică“) 18; Tudor Vianu, Poesia lui Eminescu (Note critice): „Voluptate şi durere“ 33; „Amorul unei marmore“ (Explicare... „istorică“) 65; „Împărat şi proletar“ (Explicare... „istorică“) 76; Tapas (între dd. C. Papacostea şi T. Vianu) 97; Eminescu la Iorgu Caragiali 50; Doina (Versul: *Mânca-i-ar inima cânii)* 62; La moartea lui Aron Pumnul *(Cu cipru verde 'ncinge antică fruntea ta)* 62; Versuri de Eminescu? 63; Anunţarea îmbolnăvirii (lui Em.) 63; Relativ la epoca vieneză (1868 şi 1869) 63 şi 64; Chibici, amicul lui Eminescu 64; Fragment estetic 92; Onkel Adam 93; Eminescu membru emerit al „României June“ 93; Jelirea lui A. Pumnul 93; Glumă eminesciană 93; Din literatura familiei (Eminescu) 94; Mirodonis 94; Scipione Bădescu şi geneza „Geniului pustiu“ 101; Eminescu în societatea „Orientul“ 116; Eminescu la „Timpul“ 121.

*Caragiale I. L.:* Scrisoare (din 1890) către Scipione I. Bădescu.

*Eminescu Mihai:* Bălcescu şi urmaşii lui 45; Scrisoare (din 1877) către I. Slavici 100.

*Ieşan Al.:* I. Petrovici, Contribuţii la filosofia lui Eminescu 52.

*Laslo N.:* Din Eminescu inedit (Traduceri din clasici) 88.

*Morariu Leca:* Din moştenirea lui Eminescu 13; Eminescu (Note pentru o monografie) Cap. VII: Elev (continuare) 24 şi 56; Aron Pumnul — „Pegaz înjugat“! 32; Un proaspăt detractor al lui Eminescu! 32; Pripă filosofică 64; Sofistul „Tudor“ Weinbaum-Vianu et Compagnie! 94; Datarea unui manuscris al lui Eminescu 96; Un Bucovinean la Beiuş 96; Matei Eminescu (1856—1929) ostaş în Războiul pentru Independenţă 122; Eminescu la... Curte! 123; Eminescu — Scipione I. Bădescu 123; „Adela“ Andrei = Izabela Sadoveanu? 123.

*Morariu Victor:* „Luceafărul“ în nemţeşte 7, 36, 71 şi 100.

*Murăraşu D.:* Eminescu despre N. Bălcescu 45.

*Slavici I.:* Note 100.

*Şuhan Traian:* I. Bonifaciu-Hetrat pentru Eminescu 121; „Vârful cu dor“ tradus de Eminescu 120.

* * * Redacţionale: *Sf. Gheorghe (în oraş şi la ţară)* de I. Slavici, nu de Eminescu! 115.

## Ilustraţii

**1.** Sora lui Eminescu Aglaia cu cel de-al doilea soţ al ei: Căpit. H. G. von Döllizsturm — coperta fascic. 4; **2.** Autogramă a lui Eminescu: Adresa unei scrisori din Viena 1872 către tatăl său 14; **3.** Eminescu la 19 ani — coperta fascic. 5; **4.** Autogramă Eminescu: Sfârşitul piesei (copiate de Emin.) *Smeul nopţii* 51; **5.** Eminescu (după „Familia“ 1889, Nr. 26) — coperta fascic. 6; **6.** Matei Eminescu (locotenent) — coperta fasc. 7; **7.** Căpitanul Matei Eminescu (după „Junimea literară“ 1924, 8) 122; — Vignete 52, 62, 64, 69, 93, 99, 115.

## Cititori ai buletinului „Mihai Eminescu“:

I. E. Torouţiu şi Dr. Cornelie Gheorghian — coperta fascic. 4; Dr. Vasile Loichiţă — coperta fascic. 6.

Cernăuţi An. II 1931

4 MIHAI EMINESCU 4

Lămuriri pentru viaţa şi opera lui Eminescu
redactate cu concursul lui
GH. BOGDAN-DUICĂ şi G. IBRĂILEANU
de
LECA MORARIU

# Metodologie eminesciană

(Cu prilejul scrierii: *Tudor Vianu, Poesia lui Eminescu)*

## I.

1. Din prefaţă: Sub „zodia disciplinei *istorice*", timp de 40 de ani, studiul poesiei lui Eminescu s'a mărginit la „detaliul împrejurărilor în mijlocul cărora ea s'a desvoltat".

Altceva va căuta d-l T. Vianu: Motivele, aspiraţiile, caracterizarea poesiei considerate în totalitatea şi complexitatea ei, temele cele mai reprezentative ale lirismului, tendinţele definitive şi ideale, sentimentul de viaţă, caracterizarea de mult aşteptată, interpretarea unitară a poesiei.

A şi găsit ceva; însă după „pregătiri numeroase, după un asediu răbdător; după o măsurare îndelungă a puterilor şi un avânt pornit de departe"? Poate...

Metoda *istorică* „multiplica zadarnicul cu inutilul"; reacţiunea filosofiică estetică, pe care şi d. T. V. o reprezintă, va fi productivă şi utilă.

2. Surprinderea d-lui T. V. nu constă, fireşte, în bunele scopuri indicate de D-Sa, ci în desconsiderarea ce-o arată metodei *istorice*.

La marginea unei păduri de pe deal curge, argintiu în soare şi totuşi răcoros, un izvor; te-apropii, admiri cristalul fluid, i-asculţi sgomotul şi treci vesel de noua ta impresie; dar — de unde-a curs cristalul?; răspunsul este *istoria* izvorului!

În paginele unui volum curg versuri sonore şi în ele curg simţiri şi idei care niciodată nu te lasă indiferent, care ţi se comunică

profund; dar — de unde-a curs cristalul acesta în care ideile şi simţirile au primit transparenţa lor uimitoare?, răspunsul să nu fie *istoria* versurilor?

Şi de când *începe* istoria aceasta, a versurilor?

De mult, de mult; pentrucă *în orice moment poetul este tot ce-a fost în cursul devenirii sale*; iar devenirea, fizică şi sufletească, o explică biografia, operă *istorică*, fie fragmentară (ca şi la Eminescu încă), fie completă (ca la Goethe, de pildă).

Deaceea este de regretat că încă un spirit inteligent şi vioi, d-l T. V., vorbeşte despre istorie, caşi cum ea ar fi a lui V. Gr. Pop (Conspect) sau a colecţiei de calomnii literare iscălite de d-l N. Iorga.

Totuşi, pe ici, pe colea d-l T. V. face şi D-Sa — destulă istorie!...

3. Dacă Eminescu nu a fost încă *explicat* cât mai deplin s'ar fi putut — nu numai „caracterizat", cum ar vrea d-l T. V. —, *cauza este că încă nu s'a făcut destulă istorie, destulă biografie* eminesciană.

Biografia *modernă* este expunerea unui *proces* sufletesc, de total; dar este şi expunerea proceselor de părţi.

De acord cu d-l T. V., „dreptatea cere în adevăr să privim pe poet sub aspectul „producţiei sale *închegate*" „*depline*", „*definitive*[1])"; dar nu este mai puţin *drept* ca procesul până la închegare să fie cercetat *privitor la fiecare poesie*, la fiecare operă, precum de ex. şi d-l T. V. face (necomplet) privitor la *Luceafărul*.

Ceea ce s'a încercat, se încearcă şi se va mai încerca pentru *Luceafărul*, pentru ce nu s'ar încerca la *fiecare* poesie?

Să presupunem că cineva ar avea timp, răbdare şi (mai ales) pricepere, ca din multele variante existente să fixeze drumul făcut de simţirea, fantasia, cugetarea şi limba lui Eminescu din *fiecare* creaţiune, atunci din totalitatea analizelor acestora nu s'ar ivi nimic caracteristic pentru felul lui de-a fi poet?, pentru modul lui de receptie a lumii, a experienţei, pentru combinarea lor cu instinctele sale, cu dorinţele şi cu idealele sale? Aceasta n'ar însemna o înţelegere mai deplină şi a omului, şi a poetului?

Eu unul aş fi foarte fericit să am prilejul şi răgazul de-a face această lucrare şi de-a pune astfel graniţe *reale* explicărilor şi ca-

[1]) Pagina 9.

racterizărilor uneori ipotetice, alte ori voite şi siluite, uneori fantastice, alte ori (mai rar) chiar copilăroase.

Să înceteze deci critica metodei istorice, care nu este *una* în toţi şi în toate lucrările; să se destingă între *istoric* şi *istoric* [1]); şi atunci nu vor mai apărea (precum se şi cuvine) nici reflexiunile (dealtfel moderate ale) d-lui T. V.!

Repetez aşadar: Dată fiind particularitatea surprinzătoare a lui Eminescu şi unicitatea lui în literatura românească, noi, istoricii literari, cerem ca *tot procesul devenirii lui sufleteşti să fie studiat în toate amănuntele sale şi concretizat în studii de inducţie analitică, baze ale viitoarei sinteze perfecte*, pe care nici d-l T. V. — *nu* ne-a dat-o [2]).

II.

Istoria sau biografia lui Eminescu trebue cultivată şi din alte cauze privitoare la el şi la opera sa, care aşteaptă o *siguranţă* de constatări definitive.

D-l T. V. şi-a dat seama de câte ori „încercarea *(sa!)* de-a pătrunde mai adânc în lumea motivelor şi aspiraţilor" lui Eminescu a — şovăit?

*Şovăiri în lucrări cu pretenţii mari nu se pot admite.*

Cercetările istorice-literare le şi pot reduce!

Cu „se va fi (trezit)" (la p. 21), cu „dacă" (14) şi mai des cu „poate", nici d-l T. V. nu poate fi mulţămit.

De pildă!

P. 15: „Operele străine, de care va fi vorba, n'au constituit *poate* nişte izvoare literare ale lui Eminescu". — Chestia se putea cerceta.

P. 16: „Poporul împărat, despre care e vorba aci, este *poate* „le peuple souverain" al revoluţiei franceze".

P. 21: „Motivul dragostei pentru o piatră... *poate* să-i fi venit lui E. tot pe calea unei amintiri". — „Mitul sculptorului Pygmalion... chemat *poate* de unele împrejurări personale".

---

[1]) Să nu recidivăm deci mania unui M. Dragomirescu, care militând împotriva unui Aron Densuşianu, Gherea sau chiar Grama *(Critica ştiinţifică şi Eminescu. În contra metodei istorice în literatură* ed. a III-a 1925!), crede a fi pus la index istoria literară şi ne debitează monstruozităţi de ignoranţă ca cele încondeiate în acest buletin „M. Eminescu" An. I, pag. 16—17! (Nota redacţiei).

[2]) Comunicând unui coleg universitar intenţia de-a publica buletinul de faţă, am fost întrebat: „Dar ce mai este de spus despre Eminescu?" Alt motiv ca biografie, istorie să se mai facă, — mereu!

P. 29: „Acestea şi *poate* şi alte atitudini romantice s'au întreţesut adânc în creaţia de tinereţe a lui Eminescu".

P. 34: „Acesta este cazul tânărului din poema lui Eminescu, care nu este un „demon" decât *poate* pentrucă e privit din perspectiva „fiicei de rege" care îl iubeşte".

P. 77: (despre „dorul" popular): „Dar faptul că el ocupă un rol atât de însemnat în opera poetului se *explică* (Deci, *siguranţă!* Gh. B.-D.) prin aceea că el este tocmai punctul în care se întrunesc înrâuririle formaţiei sale cu vâna care urcă din straturile inspiraţiei populare şi *poate* din amintirile depuse în sânge".

P. 87: „*Poate* că în poesia europeană pesimismul nu este decât consecinţa ultimă şi fatală" etc.

P. 94 (despre cântecul cornului): „Ecoul lui a *trebuit* prinurmare să resune şi în sufletul romanticului E. şi modelele nu i-au fost *poate* necesare. Nu i-a fost *poate* necesar un model nici în felul în care face să urmeze cântecul cornului" — „Felul în care aceste două sunete (cornul şi izvorul) se urmează are *poate* un înţeles mai adânc, căci el opune neliniştei umane pacea naturii". — În 7 rânduri 3 *poate!!*

P. 97 (despre apă + lumină): „Acesta va fi fost *poate* gândul care [1]) a inspirat pe arhitecţii care [1]) au construit primele jocuri luminoase de apă".

Acum putem întreba: Dincolo de aceşti *poate* nu s'ar fi putut trece? Eu *ştiu* că *da!*

Pe supt aceşti *poate*, ce se târăşte respingând voinţa de-a pătrunde în adâncul sufletesc al lui Eminescu dela data cutare sau cutare? Se târăşte presumpţiunea că operele poetice se pot explica fără de-a fi fost considerate din toate punctele de vedere care le-au *condiţionat*.

Condiţiile sunt în primul plan *constelaţiunile* de idei provocate de simţirile poetului; iar în planul al doilea originile ideilor din acele constelaţiuni; pe-acestea nu le-adună numai „inspiraţia", ci şi voinţa artistului, şi cugetarea speculativă.

Şi toate acestea stau flori în grădina *vieţii*, sunt furtuni, dar şi fericesc.

Şi d-l T. V. vorbeşte de mai multe ori despre sentimentul vieţii; dar, nelogic, nu vrea să cunoască *perfect* viaţa care-a dat prilejurile (mari şi mici) ca acel sentiment să se alcătuiască!

Deaceea d-l T. V. s'a încurcat în mai mulţi *poate* decât ar fi fost nevoie...

---

[1]) Nevolnică repetare (estetistă!) a lui *care!* Ba acest pripit scris al lui T. V. e în stare să ne mai debiteze podoabe stilistice ca acestea: „Atât de intim sunt întreţesute iubirea şi natura în poesia lui Eminescu, *incât* ele ajung să se contopească, în aşa fel *incât*..." (pg. 102—103); — ba chiar şi (ca la M. Dragomirescu): „către acea liniştitoare ataraxie stoică, *către* acea eliberare"... (pag. 56)! (Nota redacţiei).

## III.

Însă dela argumentul *ad personam* să trecem la *un* argument obiectiv şi doveditor că, tocmai la Eminescu, metoda istorică este foarte necesară, ceeace nu înseamnă — să mai fie nevoie a repeţi banalitatea? — că ea nu exclude explicările estetice, filosofice, filologice chiar [1]).

1. Vorba este despre „atitudinile fixate în poesiile din tinereţe" care „sunt, *cel puţin în parte*, dependente de modelele literare" din tinereţe.

În *care* parte?, — d-l T. V. îşi propune să arate.

„*Dacă* va izbuti", „*dacă* dovada va putea fi considerată ca făcută", atunci atitudinea *X* nu a rezultat din lupta poetului cu mediul său (Ciherea), ci a fost o atitudine „subordonată unui curent literar şi anume *romantismului de nuanţă mai cu seamă franceză*" [2]).

Afirmaţia se repetă la p. 35:

„Se poate spune în adevăr (Deci *cu* siguranţă! Gh. B.-D.) că cercul de idei al poesiilor de tinereţe ale lui Eminescu aparţine mai cu seamă romantismului de nuanţă franceză, aşa cum el *şi-l va fi* asumat (Deci *fără* siguranţă! Gh. B.-D.) nu numai din contactul direct al lecturilor sale de tânăr, *despre care avem puţine ştiri*, dar şi din atmosfera generală a literaturii noastre, care pela 1870 gravita încă în aceeaşi sferă".

Deci, ca izvoare, ni se indică: 1. Generala atmosferă romantică-franceză din ţară; 2. Contactul direct cu romantismul francez.

Dovezile?, sunt de căutat încă, „ştirile" fiind „puţine".

Şi, totuşi, afirm *eu* că ele se pot înmulţi!

Din opoziţia „faţă de romantismul *francez*" [3]) se va preciza „originalitatea" lui Eminescu. În ce a constat, însă opoziţia?, nu auzim. Cultura germană, care-l iea în şcoala sa abia la Viena, „îl *ajută* să desăvârşască acest proces". „Aci (în Viena) cunoaşte el pe *romanticii germani* din prima jumătate a veacului".

---

[1]) Povestea e foarte veche! Cf. d. p. Ernst Elster, *Prinzipien der Litteraturwissenschaft* I, 1897, pag. VI—VII: „So bin ich der Überzeugung, daß nur durch eine Vereinigung der verschiedenen oft einseitig betonten Betrachtungsweisen eine förderliche Entwicklung der Litteraturwissenschaft zu erwarten ist: daß wir den psychologischen, ästhetischen, philologischen und historischen Aufgaben in gleichen Maßen gewachsen sein müssen. Durch diese Vereinigung werden die Einseitigkeiten der einzelnen Betriebsformen überwunden werden" ... (Nota redacţiei).

[2]) P. 15.

[3]) P. 36.

Deci, pela a. 1870, *un* romantism isgoneşte pe *celălalt*; prototipul alungă răsunetul francez.

Dar aceste afirmaţiuni, fără să fie total noue, sunt caracteristice; deci ele *cer* o motivare; nu o întâlnim, însă; şi trebue s'o mai aşteptăm. — Aşteptăm!

2. După cetirea scrierii d-lui T. V. am fost curios să recitesc o expunere dintre cele mai noue (distinse) ale romantismului german, pentru a-mi înlesni compararea [1]).

Fritz Strich lasă impresia că, *afară de părţile româneşti ale lui Eminescu*, printre celelalte părţi puţine motive rămân care să nu fi fost vii şi'n romantismul german. Însă cum încă nu ştim care-a fost *toată* literatura romantică germană *cetită* de Eminescu, aici ni se deschide o mare problemă de literatură *comparată*: raportul lui Eminescu cu romanticii germani, pe care a-i pomeni — ca la p. 36 — este uşor, dar mai greu este a-i analiza *complet*, pentru a culege *toate* asemănările şi deosebirile şi a-l *diferenţia* pe poetul român de prototipurile germane.

Diferenţiarea este necesară şi ca *limitare* absolută a părţii româneşti.

3. Epoca romantică-germană s'a încheiat. Cu ea s'a încheiat epoca de predominare literară-germană în Europa. Lupta contra romantismului se dă astăzi în toată lumea [2]), „semn că ceasul sau veacul literaturii germane precumpănitoare a început să treacă. Un semn şi mai limpede pentru această trecere este că lupta contra romantismului a început chiar şi în Germania şi că ea a şi intrat în faza hotărîtoare. Lupta a început cu războiul lui Fr. Nietzsche contra lui R. Wagner; şi din multe părţi răsună chemarea: În lături [3]) cu muzica!" Thomas Mann şi Stephan George sunt, în această privinţă, de acord. „Dar în realitate aceasta însemnează o trecere peste firea germană, peste romantismul german".

Fenomenul literar care l-a ţintuit şi pe Eminescu se află aşadar într'un declin bine constatat de critica germană.

Un colosal fapt literar-istoric se sfârşeşte. Problema noastră este ca, ecoului românesc, lui Eminescu, că i se caute acum *toate*

---

[1]) Fritz Strich, *Deutsche Klassik und Romantik oder Vollendung und Unendlichkeit*, 1928. (Mayer şi Jessen, München).

[2]) Strich, p. 411.

[3]) „Überwindung der Musik"!

acele tonuri originale care l-au influenţat; ca legătura acestui mare oriental cu centrul (şi cu apusul) Europei să fie fixată, în sfârşit, chiar deplin.

Problema trece prin şi dincolo de psihologism, de estetică şi caracterizări critice; ea este şi istorică. Şi fără de lămurirea istorică nu vom lămuri niciodată nici pe Eminescul — *an sich*.

La astfel de lucrări ne luăm libertatea a chema şi inteligenţa d-lui Tudor Vianu.

(Slănic-Bacău, Iulie 1930) **Gh. Bogdan-Duică**

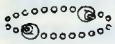

# „Luceafărul" în nemţeşte

Traducerile de opere poetice sunt expediente, surogate, sunt un malum necessarium, de care se dispensează totdeauna cine poate merge la original. E mult adevăr în adagiul italian „traduttore e traditore" ca şi în comparaţia traducerii cu femeia, care, dacă e frumoasă, nu e fidelă, iar dacă e fidelă, nu e frumoasă.

Opera traducătorului devine însutit mai anevoioasă când are de a face cu o capodoperă în care un element esenţial al farmecului stă în însaşi *muzica* versului şi a cuvintelor. Acesta e cazul lui Eminescu peste tot şi al „Luceafărului" în special. Aci, condiţiunea subiectivă a unei bune traduceri e una singură: traducătorul să fie congenial, să vibreze intens de emoţia originalului, pentru ca să-i redea nu numai elementul imaginativ, pitoresc, ci şi acel farmec intim acustic, muzical.

S'ar crede că a traduce pe Eminescu în nemţeşte n'ar trebui să fie prea greu, având în vedere bogăţia limbii acesteia chiar în exprimarea nuanţelor celor mai subtile de stări sufleteşti şi muzicalitatea pe care i-au dat-o un Goethe, un Novalis, un Hölderlin, un Lenau şi atâţi urmaşi ai lor. Şi apoi, ai crede că a-l traduce pe romanticul Eminescu, atât de tributar romantismului german, n'ar fi decât a-l readuce la sursa de unde a plecat, îmbrăcându-i cugetarea şi simţirea în vocabularul romanticilor germani — ceea ce, teoretic, s'ar părea lucru uşor.

Iată însă că un vechiu admirator şi norocos traducător german al lui Eminescu, d-l Rudolf Robinson, originar din Suceava, de pre-

zent judecător în Stulpicani, însuşi poet, cerându-i să-mi pună la dispoziţie, pentru cercetarea de faţă, traducerea „Luceafărului" (pe care presupuneam că trebue s'o aibă, după ce cetisem alte traduceri reuşite ale D-Sale prin ziarele din Cernăuţi) — îmi răspunde:

„Ich danke Dir für das freundliche Gedenken, kann aber deinen Wunsch nicht erfüllen. Freilich habe ich mich mit dem *Luceafăr* intensiv beschäftigt, um nach Fertigstellung dreier Entwürfe einzusehen, dass eine *gute* Übersetzung gerade dieses Gedichtes ins Deutsche geradezu ausgeschlossen ist. Abgesehen von der Knappheit der Verszeilen — vier- und fünffüßige Jamben —, abgesehen von der Unzahl einsilbiger Wörter, die eine Wiedergabe des Gedankens direkt unmöglich machen, zumal in der Reimweise ab ab!! — von diesen technischen Schwierigkeiten abgesehen, war mir bei allen Versuchen klar, dass mit der *deutschen* Sprache an *dieses* Gedicht nicht heranzukommen ist. *Dieser* Zauber des Klanges, diese gesättigte *Poesie* läßt sich nicht einfangen in das etwas *grobe Netz* (!)[1]) der deutschen Sprache. Für das Festhalten *solcher* Subtilitäten ist neben der rumänischen Sprache vielleicht nur noch die französische geeignet. Kann man das wiedergeben:

Cu farmecul luminii reci
Gândirile străbate-mi,
Revarsă linişte de veci
Pe noaptea mea de patimi

oder

Colo'n palate de mărgean
Te-oi duce veacuri multe,
Şi toată lumea'n ocean
De tine o s'asculte

oder gar

Mă dor de crudul tău amor
A pieptului meu coarde
Şi ochii mari şi grei mă dor,
Privirea ta mă arde — ?"

Urmează un pasaj în care desaprobă toate traducerile de până acum, îndeosebi pe a d-lui M. Schroff, apoi încheie:

„Unter diesen Gesichtspunkten, einsehend, dass eine *gute* Übersetzung wegen der Unzulänglichkeit der deutschen Sprache *unmöglich* ist, habe ich alle Entwürfe vernichtet und freue mich immer wieder, in höchstem Genuße, an dem unsterblichen Original".

---

[1]) Aci, sublinierea şi exclamarea e a noastră; sublinierile celelalte sunt ale d-lui R.

E suprinzător faptul că, între dificultăţile tehnice, d-l Robinson pune şi marele număr de cuvinte monosilabe; D-Sa a sesizat aci una din tainele conciziunii eminesciane. De altcum însă cine a avut de a face cu traduceri de versuri germane, va fi ştiind prea bine că, abstracţie făcând de cuvintele compuse, chiar limba germană dispune de o mare bogăţie de monosilabe, ale căror echivalente româneşti, fiind mai lungi, traducătorul român adese se vede silit sau să traducă incomplet sau să lungească versul. In această ordine de idei, remarca d-lui R., justă ca constatare de fapt, îmi pare totuşi stranie.

Dar mai stranie e pretinsa insuficienţă a limbii germane şi îndeosebi metafora „das etwas grobe Netz der deutschen Sprache", în care nu s'ar putea prinde subtilităţile poeziei eminesciene. E aci o exagerare, poate voită, un exces de omagiu la adresa graiului românesc şi a artei lui Eminescu, fiindcă, oricât de adevărat e că urechea lui Eminescu a scos din graiul nostru armonii nebănuite, sunt prea bogate virtualităţile limbii germane, pentru ca să se afirme imposibilitatea de a le reproduce, fie şi aproximativ.

*

Sunt patru traduceri germane ale „Luceafărului", pe care le cunoaştem până acum: cea mai veche e a lui Edgar von Herz, apărută în broşură, la Bucureşti, în 1893; a urmat Maximilian W. Schroff, profesor la Craiova, în volumul său „Mihail Eminescu, Gedichte, Novellen", apărută la Samitca (Craiova), 1913 şi constituind vol. V din colecţia de traduceri ale aceluiaşi autor „Rumänische Übersetzungen".

In „Viaţa Românească" nr. 9—10 din 1929 apare o traducere a d-lui N. N. Botez, pe care o reproduce apoi revista bucureşteană „Die Verständigung" în n-rul ei din Martie 1930. Dar la vreo lună dela apariţia traducerii d-lui Botez primiam dela d-l Alexandru Ebervain, profesor la Chişinău, o traducere a colegului său, prof. Theodor Scheibler, traducere care, precum vom vedea în studiul comparativ ce va urma, poate sta cu onoare alături de a d-lui Botez, fiindu-i adese chiar superioară.

Dintre ceilalţi traducători germani ai lui Eminescu, nici Grigoroviţă, nici Teconţia nu ştiu să fi abordat „Luceafărul".

Mi se spune că ar mai exista şi o traducere a regretatului *Adrian Forgaci*, din Cernăuţi, frumos talent poetic şi muzical, stâns în floarea vârstei la 1905. Cum Forgaci era poet în toată puterea

cuvântului [1]), s'ar putea ca încercarea lui, pe care n'o cunosc, să fie superioară tuturor celorlalte.

Până să iasă deci la lumină, vom căuta să stabilim în cele ce urmează în ce raport sunt cele patru traduceri față de original și care ar fi ierarhia între ele.

Purcezând în ordine cronologică, constatăm că încercarea lui Herz e de tot inferioară. Marele lui defect stă în faptul că traduce „liber", abătându-se adese cu totul de original și îndeosebi neglijând elementul esențial: imaginea poetică în locul căreia intervine ideia abstractă. Iată câteva probe:

| | la Herz: |
|---|---|
| Din umbra falnicelor bolți | Im Schlafgemach schritt sie einher, |
| Ea pasul și-l îndreaptă | Zum Fenster trat sie leise, |
| Lângă fereastră, unde'n colț | Der Abendstern, er glänzte sehr |
| Luceafărul așteaptă | In seiner stillen Weise. |

Înzădar căutăm imaginea în care stă frumusețea strofei: „umbra falnicelor-bolți" și nu e nici frumoasa personificare a luceafărului care „așteaptă" în colț.

Și iată acum strofa aceasta la Schroff:

Aus *hehrer Hallen Dunkel* lenkt
Die Schritte sie zur Schwelle,
Zu einer Nische, *lichtgetränkt*
Von Abendsternes Helle.

Imaginea principală este; iar dacă „Schwelle" nu e fereastră, în schimb „lichtgetränkt", deși nu e „luceafărul așteaptă", dar e măcar o altă imagine, un echivalent — procedeu oricum admisibil, traducere „liberă", care rămâne totuși poetică.

Mai exactă e strofa la Botez:

*Vom Schatten stolzer Bogen* gehn
Zum Fenster ihre Schritte,
Dort in der Eck' erwartet sie
Des Abendsternes *Bitte*.

„Bitte" se datorește rimei, dar, oricum, redă încâtva pe „așteaptă".

Mai frumos e la Scheibler:

Aus *prunkender Gewölbe Nacht*
Tritt sie mit flinken Füßen
Zum Erker, wo sie voller Pracht
Der Abendstern will *grüßen*.

---

1) Vezi C. Loghin, Istoria lit. rom. din Bucovina, pag. 264.

„Mit flinken Füßen", „Erker" în loc de fereastră şi „will grüßen" pentru „aşteaptă" sunt modificări fără îndoială adecvate situaţiei şi imaginei.

Dar să ne întoarcem la Herz [1]).

Îl vede azi, îl vede mâni,
Astfel dorinţa-i gata;
El iar, privind de săptămâni,
Îi cade dragă fata —

la el devine, incolor, abstract şi prozaic:

So trafen sie sich Tag für Tag,
Wie es ihr Herz verlangte,
In Liebesdurst, *wie er's vermag* (!)
Er ihr entgegenbrannte.

„Wie er's vermag" e o umplutură de prost gust. (Străluceşte bietul de el *„cât poate!"*).

Aceeaşi strofă la ceilalţi:

Schr.:

Sie sah ihn gestern, sieht ihn heut
Und fühlt nach ihm auch Sehnen,
Er *wiederum* seit langer Zeit
*Tat* auch verliebt sich *wähnen.*

În „wiederum" se *simte* lungirea de dragul metrului; iar „tat wähnen" e un — *păcat* al rimei. („Meritele şi păcatele rimei" ar fi un studiu din cele mai interesante — şi nu numai în traduceri!) B. e mai puţin exact, neglijând frumoasa repetare din versul întâiu:

So schaut sie ihn in jeder Nacht
Im lieben trauten Eckchen;
Und er nach wochenlangem Schaun
Verliebt sich in das Mädchen.

„Eckchen" şi „Mädchen" e un fel de a rima care nu face de Eminescu; de altfel B. mai are scăderea de a fi singurul din cei patru care nu respectă rima ab ab, ci o modifică în *a* b *c* b.

Şi iarăşi, Schbl. e superior:

Sie sieht ihn heut', sieht morgen ihn,
In ihr brennt Sehnsuchtsfeuer;
Er schaut und, wie die Wochen zieh'n,
Wird ihm das Mägdlein teuer.

---

[1]) Vom scrie de aci înainte abreviat: H., B., Schr. şi Schbl.

Strofa a 8-a:

Şi pas cu pas pe urma ei
Alunecă'n odae,
Ţesând cu recile-i scântei
O mreajă de văpaie

la H. e:

Und Schritt für Schritt schleicht er ihr nach,
*Umgoldet von den Funken,*
Er gleitet sacht ins Schlafgemach,
Von Lieb' und Sehnsucht trunken

unde „umgoldet von den Funken" e un echivalent de tot slab pentru imaginea atât de vie din versul 3 şi 4. — B. traduce:

Und Schritt für Schritt in ihr Gemach
Folgt er ihr *ohne Reden (?)*
Und webt mit seinem kalten Strahl
Ein Netz von Silberfäden.

Imaginea este, dar „folgt" e prea abstract pentru „alunecă", iar „ohne Reden" e — împlutură pentru rimă.

Aci superioritatea e de partea lui Schr. şi Schbl.

Schr.:

Nun Schritt auf Schritt er mit ihr schwebt,
Schlüpft sachte in ihr Zimmer,
Ein *leuchtend Netz* er um sie webt
Mit seinem kalten Schimmer.

Schbl.:

Auf Schritt und Tritt folgt er der Maid
Und *gleitet* in ihr Zimmer;
Er webt ein helles Strahlenkleid
Aus *kalter Funken* Schimmer.

Sublinierile arată nuanţele în care unul e superior celuilalt.

În strofa a 9-a, două rime îl fac pe H. să fie odată original şi poetic.:

| | La H.: |
|---|---|
| Şi când în pat se'ntinde drept | Und wenn die Maid in Schlummer sinkt |
| Copila să se culce, | Berührt er ihre Hände |
| I-atinge mânile pe piept, | Mit ihrem *Atem, den er trinkt* |
| I'nchide geana dulce; | *Verstärkt er seine Brände.* |

Nu e ce-i la Eminescu, dar poate că i-ar plăcea şi lui. E aici o probă cât se poate de instructivă de ceea ce am numit „meritele rimei"; căci e evident că „sinkt" l-a adus pe „trinkt", iar acesta pe „Atem", şi „Brände" e datorit lui „Hände". — La Schr., „Hände" a produs o împlutură — deci un păcat al rimei:

Und legt sie sich ins Bett zur Ruh,
Zum Schlaf *nach Tages Ende*,
Drückt sacht er ihr die Lider zu,
Berühret ihre Hände.

Şi la B. rima păcătueşte:

Wenn sie im Bette ruhend liegt
So an des Schlafes *Schwelle*,
Berührt er sanft ihr Hand und Brust,
Macht zu das Aug', das *helle*.

unde nici „Schwelle" nici „helle" nu prea au rost.

Şi încă odată, Schbl. triumfează:

Und wenn aufs Bettlein an der Wand
Die Maid sich leget wieder,
Berührt' er leis' ihr Brust und Hand,
Schliesst ihr die Augenlider.

(Va urma) **Victor Morariu**

# Din moştenirea lui Eminescu

D-l Filimon Taniac are *meritul* de a ne fi comunicat, pe vremuri, ceva material inedit din Eminescu: 4 scrisori (în *Almanach literar pe anul 1903*, Cernăuţi 1903, 43—48) şi 2 versificaţii (în *Almanach literar pe anul 1905*, Cernăuţi 1905, 61—63).

Şi-i locul binevenit aice să precizăm că până astăzi cele 4 scrisori publicate de F. Taniac nu sunt inutilizate prin faptul c'au mai fost reproduse şi aiurea; pentru vajnicul motiv *nu*, că nu toţi au ştiut să ni le dea cu acea scrupulositate pe care o reclamă asemenea documente. D. p. N. Zaharia (*Mihail [sic] Eminescu. Viaţa şi opera lui*, Bucureşti 1923), reproducând (op. citat pag. 48—51 şi 106) — fragmentar! — trei din aceste scrisori, după „Sămănătorul" 1903, 624—626, vădeşte o surprinzătoare estropiere a textului autentic; cf.:

| F. Taniac | N. Zaharia |
|---|---|
| pag. 44: „Vă rog... să-mi trimiteţi banii..., deşi vă va fi *făcând* greutăţi..." | pag. 49: „ . . . . . deşi vă va fi făcut (sic) greutăţi..." |
| pag. 44: „oameni foarte de treabă, *cari* îndecursul boalei mele au fost..." | pag. 49: „ . . . . . căci (sic) în decursul..." |
| pag. 44: „Am nevoie de o restaurare cum se cade..." | pag. 50: „Am nevoe de (sic) restaurare..." |
| pag. 44: „Fiindcă *se* încep înscrierile..." | pag. 50: „Fiindcă să (sic) încep..." |
| pag. 45: „Berlin, în 17 Iuni 873". | pag. 106: „Berlin în 18 (sic) Iunie 1873..." |

Ne-am adresat deci d-lui F. Taniac (Suceava), referindu-ne la cele două *Almanahuri* ale societăţii studenţeşti „Bucovina" din Cernăuţi (de altfel almanahuri publicate tot din stăruinţa şi truda d-lui F. Taniac) — şi iată ce ne comunică răspunsul d-lui T. : 1. Scrisorile (tuspatru), primite dela cumnatul lui Eminescu, căpitanul austriac Heinrich Garreis von Döllizsturm (Cernăuţi) şi reproduse „pedant de exact" în *Almanahul* din 1903, d-l T. le-a dăruit Academiei Române [1]) ; — 2. Singurele manuscrise-Eminescu pe cari le mai deţine sunt : Cele 2 verificaţii publicate în *Almanahul* din 1905 (vorbim despre ele mai jos !) şi acest plic de scrisoare datat : Viena 10 Aprilie 1872, — reprodus aice (în exacta mărime a originalului). E, evident, plicul scrisorii datate *Viena 8 April 1872* (*Almanach* 1903, 45), şi el, în felul său, un document, arătând că în 10/4 1872 Eminescu era la Viena [2]). In partea reversă plicul [3]) acestei scrisori poartă încă şi astăzi sigilul în ceară roşie cu iniţialele M. E. ; — 3. Singurele fotografii-Eminescu pe cari le mai posedă d-l T. sunt următoarele 3 (în format „ca-

[1]) De acolo le va fi publicat „Sămănătorul" 1903.

[2]) Ştim (vezi „Junimea literară" XII 1923, 128) că prin Mai 1872 Eminescu trecuse dela Viena la Berlin. Oricum la începutul lui Mai Em. se afla încă la Viena, fiind ales în 8 Mai 1872 „membru în secţia literară a societăţii împreună cu . . . V. Bumbac, I. Slavici ş. a." (I. Grămadă, *„România Jună" din Viena* . . . 1912, 59).

[3]) Depunem această autogramă-Eminescu în colecţia de manuscrise din *Muzeul Sucevii* (Suceava).

binet")[4]: a) O cunoscută[5]) fotografie a lui Eminescu bolnav la Botoşani în 1887 (executată în atelierul „Jean Bielig, Strada Teatru, Bottuşany"); aceeaşi despre care Henrieta Eminescu zicea, la 26 Nov. 1887: „Fotografia lui Mihai a reuşit foarte bine" (v. Henriette şi Mihail [sic] Eminescu, *Scrisori către Cornelia Emilian şi fiica sa Cornelia*, Iaşi edit. Şaraga, 46); — b) O inedită[6]) fotografie a fratelui lui Eminescu, Matei, arătându-l ofiţer tânăr, în mare ţinută şi cu şase decoraţii militare (şi iar ni-i aminte că acest Matei Eminescu a luptat, la 1877, în războiul nostru pentru independenţă — vezi „Făt-frumos" An. IV 1929, 223. Fotografia e din atelierul „Mihail Spirescu, Fotograful Curţei A. S. Regale Domnitorului Carol I. Strada Domnească, Galaţi"; — c) O inedită fotografie a surorii lui Eminescu, Aglaia (văduvă Drogli) cu cel de-al doilea soţ al ei, căpitanul H. Garreis v. Döllizsturm (vezi-o în coperta acestei fascicole). Fotografia e executată în atelierul „J. Krzanowski, Czernowitz, Herrengasse 16/Kochanowskigasse 5".

* * *

Dar documentul mai interesant pentru noi rămâne foaia — pe care d-l Taniac a primit-o dela „sora lui Eminescu, Doamna Aglaia Drogli" (*Almanach* 1905, 63) — (o singură foaie) cu cele 2 versificaţii, îngropate până acum[7]) în menţionatul *Almanah* (1905). O simplă foaie (de mărimea $18^1/_2 \times 12$ cm), în care Eminescu nu numai şi-a însemnat, dar şi-a şi *muncit* versurile. Pe o faţă e versificaţia căreia F. Taniac (*Almanach* 61) i-a pus eticheta *Eu te iubesc* . . . ; la contrapagină versurile cărora Taniac (*Alm.* 62) le-a dat titlul (desigur, propriu): *Fragment.* Ambele aruncate cu creionul pe hârtioara, lineată vioriu (ca orce foaie de caiet) şi îngălbenită de vechime, ba şi cu o îndoitură la mijloc, anevoie se mai pot ceti; de reproducere în fotografie-clişeu nu mai poate fi vorba. In strofa ultimă din „Eu te iubesc"..., meşter să fii ca, din războiul de ştersături şi adaosuri, să mai poţi urmări şirul versului! Ne-a sosit însă totuşi încă destul de curând această hârtioară[8]), pentruca să-i dăm şi noi atenţia ce **i se cuvine.**

---

[4]) Originalele le depunem în colecţia de fotografii din *Muzeul Sucevii.*

[5]) Vezi-o d. p. — rudimentar reprodusă — în *Omagiu lui Mihail (sic) Eminescu*, 1909, 65.

[6]) Alta decât cea publicată de S. Puşcariu în „Junimea literară" VI 1909 129.

[7]) N. Zaharia (op. citat) nu le menţionează în *Bibliografia* sa eminesciană.

[8]) O depunem în arhiva de manuscrise din Biblioteca Universităţii Cernăuţene.

Asistăm deci încă odată (mai ales în cazul versificaţiei „Eu te iubesc . . .“) la desfăşurarea procesului de creaţie şi autocritică a lui Eminescu. Fapt atât de concludent pentru poezia lui Eminescu în general, deci şi pentru poezia, nu numai pentru versificaţia lui Eminescu ! Incât dacă d. p., alături de versiunea lui *Călin* pe care Eminescu o publica în „Convorbiri literare“ An. X Nr. 8 din 1 Nov. 1876 (şi pe care ne-o dă şi recenta ediţie a d-lui G. Ibrăileanu), avem în manuscrisele lui Eminescu o versiune şi mai muncită a lui Călin, o *redacţiune mai artistică şi mai neaoş-românească în acelaş timp,* atunci, evident, *aceastălaltă, deşi numai manuscris, e redacţia definitivă a lui Călin.* Rezultă că : pentru lămurirea ediţiei „definitive“ a poeziei lui Eminescu, e nevoie şi de-o anumită [9]) revizuire a manuscriselor lui Eminescu — aşa cum, pentru cap. VIII din *Călin,* vom face-o noi în acest buletin. Pân' atunci, o umilă întrezărire a... „laboratorului“ Eminescu . . .

D-l F. Taniac pomenia (pag. 63) că cele două versficaţii sânt „pline de corecturi“ ; le publica însă numai în forma aceasta :

## Eu te iubesc . . .

Eu te iubesc a mea Irenă
În a mea inimă te cresc,
Tu suflet dulce de Sirenă
Cu al tău zimbet îngeresc.

Plăcute-s zilele acele,
Când te întimpin' ochii mei,
O tu femee între stele
Tu mândră stea între femei.

Ades în noaptea de tăcere
Mi-apare chipul de copil
Frumos şi plin de mângâiere
Cu flori ca luna lui April.

O vino iar fermecătoare
Al vieţii mele scump odor
— — — — — — — —
Şi la genunchii tăi să mor.

## Fragment

Din sfere ajunse
De-al stelelor mers
Un cântec pătrunse
Întregu-univers
„Din chaos ferice
„Din somnul etern

„Venirăm ş-aice
„Cărări să (sic) aştern
„Şi nime nu'ntreabă
„Da ce am a face [10])
„Mişcându-ne'n grabă
„La ce ? la ce ?

[9]) Dacă nu greşim d-l Ibrăileanu a revizuit manuscrisele lui Eminescu printr'o secundă persoană.

[10]) Vers, evident, insuficient descifrat.

Iată-l însă *drumul* acestor umile stihuiri ! Îl redăm cu perfecta respectare a ortografiei sale. Cuvintele șterse de Eminescu le menționăm cu literă micșorată (petit), incadrându-le în paranteze ; cuvintele definitive ajung în felul acesta să fie aruncate în etaj, în „cerdac", și uneori (strofa 4-a din „Eu te iubesc"...), în lipsă de spațiu, chiar și'n „beciul" versului. Deci :

a mea
(dulce)
(cu foc), Irenă,
Eu te iubesc (adânc Elenă)
In a mea inimă te cresc,
(falnic) dulce [11])
Tu suflet (dulce) de Sirenă,
al teu
Cu zimbet (blând și) îngeresc.

Plăcute-s zilele acele
(Imi place-a feței tale jele)
te (privesc cu) întimpin'
Când (simt în lacrimi) ochii (tei) mei[12]),
O tu femee intre stele,
mândră
Tu (dulce) stea intre femei [13]).

I.

Ades în noaptea de tăcere
chipul [14]) de copil
Mi-apare (chipu-ți teu balai),
Frumos și plin de mângăiere,
Cu flori ca luna lui April
(Și înflorit ca luna Mai)

fermecătoare
O vino iară(și [15] copiliță)
Al vieții mele
(Revino) scump
O vino iar(ași), (te ador) (al meu) odor
(Ca s'aud gura ta de floare)
(Ca să sărut) [a ta ?] [16]) (guriță)
Să-ți sărut [ . . . ] [17]) (blând), iubit
picioare
(Și apoi la sinul teu să mor)
Și la genunchii tei să mor.

II.

Din sfere ajunse [18])
De-al stelelor mers

„Venirăm, ș'aice
„Cărări (ni) se aștern

---

11) Deci întâi eliminarea și apoi revenirea lui „dulce".
12) *mei* scris peste *tei*.
13) Favorita antiteză eminesciană.
14) Scris în grabă : *cipul*.
15) *ă* final din *iară* rămas neșters.
16) De întregit *a ta ?*
17) Indescifrabil.
18) S'ar putea descifra și *apusse*, care ar fi ortografiat ca (neologismele !) *passabil, rețette* în scrisoarea din 17 Iunie 1873 (*Almanah* 1903, 46), scrisoare reprodusă (după original) și de S. Pușcariu în „Junimea literară" VI 1909, 127—128, cu specimene ortografice ca : „legi *prussiane*" ; „*suppus* fiu".

Un cântec pătrunse
Intregu-univers :
„Din chaos ferice
„Din somnul etern

„Şi nime nu'ntreabă
De
„(La) ce ani apare [19])
Mişcându-ne'n grabă
„(Rotind cu iuţeală)
„La ce ? la ce ?

Şi ne mai întrebăm : In ce cotitură din viaţa sau din opera lui Eminescu se vor angrena aceste versuri, între cari unele de factură perfect eminesciană (cf. strofa a 2-a din „Eu te iubesc . . .", vers. 3 şi 4) ? Şi cum o apropiem pe această *Elenă* > *Irenă* de aceea Elenă, căreia în Octomvrie 1866 Eminescu îi închina versificaţia *Elena (meditaţiune). Mortua est* (v. Gh. Bogdan-Duică în „Datina" VII 1929, 131) ? De *Elena* care, poate, a întrupat frageda iubire a lui Eminescu dela Ipoteşti (v. Bogdan-Duică în acest buletin 1930, 66—67) ?

**Leca Morariu**

# Despre „Floare albastră"

(Explicare... „istorică")

Domul T. Vianu crede (p. 80) că „scena de dragoste" este aici „la sfârşitul poesiei" ; nu-i adevărat ; *toată* poesia (strofa 1—13) este o *singura* scenă ; şi mai crede că scena este *„proectată* în trecut" ; nu-i adevărat, ea este *adusă* din trecut ; şi iarăşi d-l T. V. crede că iubita-i „plecată" ; nu-i adevărat, ea-i stinsă, e moartă ; deci nici proecţia în trecut nu o „cufundă *astfel* în atmosfera vaporoasă a nostalgiei", ci nostalgia-i apare poetului din contemplarea internă, intimă a morţei. Iar „desfăşurarea în prezent" este numai vivacitatea vederii ; este prea cunoscuta formă a prezentului în loc de trecut, formă cunoscută şi din . . . stilistica de liceu...

După astfel de neînţelegeri de întâie orientare d-l T. V. sboară deodată la explicaţiuni mai înalte.

Şi zice :

„Floarea albastră" este un simbol împrumutat şi el romantismului. Heinrich von Ofterdingen, în romanul lui Novalis, porneşte să caute *floarea albastră*, adică *infinitul*, peste care poetul trebue să se facă stăpân. *Floarea albastră* este pentru Novalis simbolul unei aspiraţii turburătoare, a *nostalgiei care îndepărtata patrie a poesiei.*

[19]) Definitiv descifrat în acest vers e: (La) şi *apare*; restul e îndoielnic.

Apoi :

„Înţelesul simbolului este la Eminescu mai puţin special, pentrucă el nu răsfrânge decât *iubirea pierdută*, dorul orientat către trecut, una din atitudinele de căpetenie ale eroticei lui Eminescu".

La Eminescu „simbolul" de împrumut ar fi aşadar, *„mai puţin special"* ; contrarul lui „special" este general, vag ; simbolul (= floarea albastră) ar fi, aşadar mai general decât la Novalis, unde este semn al infinitului de cucerit, al cuceririi unei patrii a poesiei. Nici aceasta nu-i adevărat ! Contrarul este adevărul ; la Eminescu simbolul însemnează ceva *desăvârşit special.*

Simbolul acesta nici la Nemţi n'a avut un singur înţeles, care să fi fost — exclusiv — înţelesul lui Novalis.

Fritz Strich *(Deutsche Klassik und Romantik)* dă, în privinţa aceasta, lămuririle următoare :

„Dorul romantismului este îndreptat spre *„floarea albastră"*, care este albastră fiindcă albastră este coloarea depărtării nesfârşite. El este îndreptat spre depărtarea albastră. Obiceiu este ca floarea albastră a lui Novalis să fie înţeleasă ca simbol al romantismului. Dar ea este, totuşi, numai ţinta înfinită a dorului romantic, şi romantismul este dorul şi drumul. Dacă acesta (romantismul) culege floarea, el încetează de-a mai fi romantism. După vorba lui Fichte între spirit şi floare deosebirea este că floarea nu poate dori. În acest sens romantismul nu este floare, ci spirit. Omul romantic este, aşadar, omul plin de dor. Viaţa lui este dor şi patria lui este depărtarea infinită".

Albastrul romantic nemţesc avea, însă, şi alte înţelesuri. De pildă, tot după Strich [1] :

„Deci şi cântecele romantismului trebuiau să răsune şi ele ca din depărtare şi să se piardă'n depărtare. Acesta era un mister al sunetului romantic, al expresiei romantice. Novalis a zis odată că'n romanul său tot trebue să fie *albastru*, şi limba". — „Romantismul era un profetism privitor înapoi. Ce odată a fost natură a devenit idealul lui. Floare *albastră* a romantismului putem numi şi natura, şi idealul".— „Ea este şi una, şi alta, început şi sfârşit. Dar sfârşitul se află în infinit".

Textul continuă cu o notă potrivită şi lui Eminescu :

„Dorul tânărului Friedrich Schiller era, caşi al lui Hölderlin, Grecia. Graecomania sa îi era penibilă chiar lui Goethe şi Schiller ; şi aceştia au biciuit-o în *Xenien*. Aşadar romantismul începu cu dorul după polul contrar, care era clasicismul. Atunci Grecia-i era *floarea albastră*, floare în adevăratul înţeles al cuvântului".

„Astfel, în sfârşit, şi Dumnezeu deveni floarea *albastră* a romantismului". —

[1] Paginele 74, 82, 84, 85, 108, 123.

Un sens aproape de ideia morţii apare la *Zacharias Werner*:

„Dramele lui Werner sunt misterii, prin care (el) ne iniţiază în misterul morţii; şi, precum s'a întâmplat în epoci anterioare ale poesiei creştine, aşa se încântă şi poetul acesta de putrezire, fiindcă aceasta hrăneşte floarea infinitului, floarea *albastră*...".

La Eminescu, cu oarecare bunăvoinţă, putem apropia de înţelesul lui Werner şi poesia *Floare albastră* (1873).

„Dulcea minune" s'a „dus" şi „a murit" şi iubirea ei şi-a poetului. Dulcea minune fusese o „*mititică*" frumoasă, nebună, „albastră floare", care sărută mult şi fără nicio păsare de gura lumii.

Mititica-i, dela *sat*.

Satul (din poesie) are codru; stânci şi prăpăstii; păduri şi izvoare.

Idila *lor*, trecutul poetului *copil*, reînvie în *Floare albastră!*

Ce-i spune *ea*, lui? Să lase cerurile, norii, stelele, câmpiile Asiriei, piramidele, să nu caute'n depărtare fericirea, ce i-o dă ea. „Eu am ris, n'am zis nimica".

Fericirea ce *ea* i-o promite lui este: codrul cu izvoarele, unde el îi va spune poveşti şi minciuni, unde-o va săruta cât cere ea, de unde, întârziaţi, pe lună vor apuca potecile spre sat, până'n pragul casei ei. Aici, în sfârşit:

Inc'o gură şi dispare...
Ca un stâlp eu stau în lună!
Ce frumoasă, ce nebună
E *albastra*-mi, dulce floare!

Şi te-ai dus dulce minune,
Ş'a murit iubirea noastră —
*Floare-albastră*, floare-albastră!
Totuşi este trist în lume!

Floarea albastră — foarte *special* — la Eminescu, este aşadar o fată frumoasă, nebună, iubitoare. Despre infinit, despre alte înţelesuri, nici vorbă!

Şi era dela *sat!*

Nu va fi fost iubita dela Ipoteşti?

Observ întâiu că *poesia este dintre cele scrise din amintire*. De-acestea Eminescu are multe; trecutul *său* el şi l-a poetisat cu predilecţie. Ceeace însemnează că'n *aceste* poesii avem dreptul şi datoria de-a căuta şi elementele *biografice*, pânăla care izvorul clar ori şi numai ipoteza ne'ngădue a pătrunde.

Adaog apoi: Dela 1866, când a cântat-o întâia oară pe iubita dela Ipoteşti pânăla 1873 (Aprilie), când s'a publicat *Floare albastră*

sunt numai vreo şapte ani, — timp în care o fată atât de dulce, frumoasă, îndrăsneaţă, clară'n voinţe să nu *poată* fi uitată. În realitate *ea* apare ca seducătoare şi el ca sedusul isteţ, dar fără pricepere deplină pentru ce la *sat* este fericire şi optimism şi afirmaţie a vieţii tinereşti.

„Ah, *ea* spuse *adevărul*" cugetă el acum, târziu (1873); el, atunci (1866) „n'a zis nimică"; a înmărmurit; „ca un stâlp a stat în lună"; şi-a admirat nebunia şi iubirea.

Într'un moment de tristeţă scena copilăresc-energică-i revine şi el îi prinde sufletul *ei* într'un *monolog* zis de ea, în care ea-l cupride şi pe el. Monologul nu-i discret; nu acopere, sau nu descopere jumătăţi; el a fost cules din realităţi, concentrat şi lăsat în toată simplicitatea atitudinii şi claritătii de grai naiv dela sat, în faţa cărora tendinţele *lui* idealiste apar ca seducţiuni spre lumea cea mare, de gândire, de carte... *Precum şi era, chiar în acel timp!*

În monolog este închis şi *contrastul* dintre sufletele iubiţilor; al ei fixat într'o patimă vie şi-*un* loc îngust; al lui ademenit de infinităţi, care-l vor arunca în tristeţea dela 1873.

Mai sus întrebam: Floarea nu va fi fost iubita dela Ipoteşti? Să comparăm.

Au unde merge gându-i? In valea lui natală
In *codri* plini de umbră, prin râpe ce s'afund,
Unde *izvoarele-albe* murmure dulci esală...

*(Un roman)* [1].

Şi

Hai în *codrul* cu verdeaţă
Und' *izvoare* plâng în vale

*(Floare albastră)* [2].

Tânărul din *Un roman*:

Ar vrea ca să revadă colibele de paie
Dormind cuiburi de vultur *pe stânci ce se prăval*

În *Floare*, în aceeaşi strofă:

*Stânca stă să se prăvale*
În prăpastia măreaţă

Urmează (epic) apariţia fetei şi descrierea zilei când „el s'a trezit în luncă sub ochii ei de foc" şi „a stat pe loc". Acum „nu mai este".

[1]) Ediţia Cuza (Iaşi), p. 92.
[2]) Ediţia Gh. B.-Duică, p. 64.

S'a stins [1]). De-aceea însă el ar vrea înc'odată
Să vadă lunca verde, valea pierdută'n flori.
Unde ades de braţu-i în noaptea înstelată
Şedea pe stânca stearpă spuindu-i ghicitori...

Dincolo:

Şi mi-i spune-atunci poveşti.

Faţa ei este „jăratic" *(Un roman)*, „roşie ca mărul" *(Floare)*; şi-acolo, şi dincoace ea-şi „dă părul într'o parte"; şi-acolo, şi dincoace este noapte; „trestia" nu-i uitată, fie înaltă *(Un roman)*, fie lină *(Floare)*.

Dincolo de *Floare*, *Un roman* şi *Din străinătate* apare, *aşadar*, aceeaşi experienţă!

*Un roman* este expunerea pe larg a experienţei, iar *biografic* este de cea mai mare valoare; *Floare* este o floare lirică, — fără niciun Novalis!

Dar dac'am ajuns pânăla aceste rectificări ale neînţelegerilor d-lui T. V., să mai adaog şi descoperirea altor *rădăcini* ale *Floarei albastre*.

1. Întâiu: Fata zice:

Nu căta în depărtare
Fericirea ta iubite!

Acesta-i şi Goethe, adecă'n vorba fetii lui Eminescu:

**Erinnerung**

Willst du immer weiter schweifen?
Sieh, das Gute liegt so nah.
Lerne nur das Glück ergreifen,
Denn das Glück ist immer da.

2. Apoi: Eminescul cel mai intim este'n strofa:

Astfel zise mititica
Dulce netezindu-mi părul,
Ah! ea spuse adevărul.
*Eu am ris, n'am zis nimica.*

Strofa reiese de-a dreptul din firea sa, zugrăvită chiar de poet într'o scrisoare *contemporană*, către Iacob Negruzzi (din 26/2 1874):

---

[1]) La Eminescu *stins* este egal cu *mort* încă din prima lui strofă publicată:
Se stinse un luceafăr, se stinse o lumină,
Se stinse-o dalbă stea!

„Când e vorba să spun ceva (*da* ori *ba*) atunci *nu spun de obiceiu nimic* şi *adevărata mea fire primordială* se arată fără şovăire: — devin *ticăit*“ [1]).

Deci *Floare-albastră* este şi un *document* psihologic!

Relativ la compoziţia *Floarei albastre* să se observe asemănarea cu *O remâi* (1879): Un *singur* tablou prins în monologul pădurii; o singură strofă zugrăvind mişcarea poetului:

Astfel zise mitifica
Dulce netezindu-mi părul;
Ah! ea spuse adevărul;
Eu am ris, n'am zis nimica

din *Floare* parcă se oglindeşte'n *O remâi* aşa:

Astfel zise lin pădurea
Bolţi asupră-mi clătinând;
Şueram l'a ei chemare
Ş'am eşit în câmp rizând.

Strofa din urmă este şi'n *O remâi*, caşi'n *Floare*, un scurt şi duios oftat după momentul pierdut:

Şi te-ai dus, dulce minune,
Ş'a murit iubirea noastră —
Floare-albastră, floare-albastră!...
Totuşi este trist în lume!

(*Floare*)

Astăzi chiar de m'aş întoarce,
A'nţelege n'o mai pot...
Unde eşti, copilărie,
Cu pădurea ta cu tot?

(*O remâi*)

Mi se pare că paralela dintre *Floare* şi *O remâi* descopere un *văz tipic*: sculptural, care încheie fenomenul complet, ales aşa încât să justifice (sobru) sentimentul închis în strofele finale. *Tipul* se află realizat şi'n alte poesii [2]).

Observarea relativă la compoziţie priveşte *forma internă* în care sculpturalitatea graecofilă a lui Eminescu îşi „dăltuia“ sentimentele sale.

**Gh. Bogdan-Duică**

---

[1]) În ediţia Cuza (Iaşi), p. 654.

[2]) *De câte ori, iubito... Lacul. Pe aceeaşi ulicioară. Melancolie.*

## Postscript

Pentru consolidarea argumentării din articolul de față mai citez ceva.

De sigur din informația poetului însuși Mite Kremnitz a aflat ce ni se spune în *Convorbiri*, anul 44, p. 785/86: „Micul Mihai învăță de vreme *să se închidă în sine însuși* cu toate suferințele sale și-i plăcea să se refugieze în *pădurea* din apropiere".

Tot în *Convorbiri*, an. 36, p. 299 s'au publicat versuri care sunt scrise din aceleași amintiri:

Fiind băiet *păduri* cutreeram
Și mă culcam ades lângă izvor...
Astfel eu *nopți întregi* am mas...
Alături teiul vechiu [mi] se deschise,
Din el eși o tânără crăiasă...
Veni alături, mă privi cu dor...

Gh. B.-D.

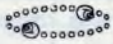

# EMINESCU

## Note pentru o monografie

## CAP. VII: ELEV

(Continuare)

Eminescu a fost printre cei mai asidui spectatori ai reprezentațiilor trupei Tardini. Elevii români — printre cari și Eminescu — obțineau bilete de intrare gratuite [1]) din partea comitetului teatral (*Almanach* 100—101). Nu lipsiau apoi mecenați cu dare de mână [2]) și oameni de inimă cari distribuiau pe banii lor bilete printre tineretul ce asalta ușile teatrului (Ștefanelli, 40).

Impresia asupra tineretului a fost covărșitoare. O dovadă a acestei covărșiri sunt și versurile bucovineanului Vasile Bumbac (apărute în „Aurora română" dela Pesta An. II 1864, Nr. 10 din 27 Mai st. nou): *Simțemintele studenților români bucovineni din Viena exprimate teatrului român din Cernăuți* (Vezi-le reproduse în acest buletin „Mihai Eminescu" An. I 1930, 29—30). »Toată învățătura

[1]) Elevii Cernăuțeni vor aștepta apoi „bilete gratuite" și'n 1869, la reprezentanțiile lui Mihai Pascali (v. „Făt-frumos" IV 1929, 116).

[2]) boierimea moldoveană, vezi A. Hurmuzachi în „Foaea Soțietaetii pe'ntru literatura și cultura românae în Bucovina" An. I 1865, 60, și 160.

noastră în decursul celor opt ani de zile din liceu, n'a avut atâta influență asupra desvoltării noastre naționale, ca acest teatru!« — mărturisește Ștefaneli (41—42), continuând: »Acuma să fi văzut biblioteca studenților[1]) cât era de căutată și cum piesele publicate de V. Alecsandri, Constantin Negruzzi, Matei Millo[2])... erau cetite și răscetite... Intrase o boală între noi a repeta cântece și fraze din teatru, a *face* poezii și a scrie chiar piese de teatru...«

— »Ah! Ești un laș și te voiu pălmui!« — și-l uimește odată Eminescu pe un coleg al său cu această apostrofă — împrumutată de pe scena teatrului Tardini (Ștefanelli (41).

Și acum o atât de prețioasă informație din partea lui Ștefanelli (42): »Eminescu ne spunea că scrie poezii și că a început și o piesă de teatru« — deși, continuă Stefanelli: »dar nu ne-a arătat nici poezii, nici piesă«

Vine însă și ziua de 27 Mai 1864. E ultima seară (din prima stagiune) a trupei Tardini. Reprezentanția se desfășură cu întreg elanul artiștilor conștienți de desăvârșita și generoasa lor biruință, și cu toată frenezia unui public ce se străduia să biruiască clipa bunului rămas cu răsplătiri, cari totuși niciodată nu puteau fi atât de puternice, încât să poată covârși selbateca emoție surdă și tăcută a celor ce se simțiau în pragul despărțirii... —„... e firește dar, e o trebuință și mângâiere, e totdeuna bine pentru cei de o credință și de un cugeț, pentru Români dară, a se ținea la un loc, a simți, a fi împreună, de ar și fi câte odată numai pentru a râde sau a și — plânge împreună« — era să scrie Alecu Hurmuzachi un an mai târziu (la 1 Mart 1865) sub impresia unor clipe ca cele ale acestei despărțiri (vezi »Foaea Soțietaeții...« An. I, 1865, 70).

Când crainicii *României*, Fani Tardini cu tovarășii ei, își luau apoi sborul înspre plaiurile pline de miragiu ale pământului românesc *de dincolo*, atunci odată cu ei, pe minunatele drumuri necuprinse de mintea omenească, porniau și *inimile* atâtor inși cari până mai ieri

---

[1]) = elevilor.

[2]) In repertoriul acestei prime stagiuni Cernăuțene ($^{15}/_{3}$—$^{27}/_{5}$ st. nou 1864) a Fanei Tardini (vezi-l publicat în acest buletin „Mihai Eminescu" An. I 1930, 81—82 Nota 3) se află de fapt piese de Alecsandri, C. Negruzzi și Matei Millo! Repertoriul cuprindea (după „Aurora Română" dela Pesta 1864, adecă după ziarul german „Bukowina" dela Cernăuți — și-l lămurim aici pe d-l G. Baiculescu (loc citat 81) că nu e vorba de un ziar român) — 16 piese; s'au dat însă 20 de reprezentații (v. „Foaea Soțietaeții" I 1865, 60).

fuseseră spectatorii reprezentațiilor din hotelul *de Moldavie*... In roiul celor mulți, trebue să fi fost și elevul de 14 ani Mihai Eminovici.

Porniau ei însă și aievea, sau numai cu inima? Din spusele lui Ștefanelli (42) [1]), se pare că Eminescu dispăru din Cernăuți odată cu plecarea trupei Tardini. Dacă — și acest *dacă* încă tot nu poate fi desființat — de fapt copilandrul Eminescu se ia pe urmele Tardinei, dacă de fapt e înrolat, cumva, în trupa Tardini, atunci, după recentele știri aduse de d-l G. Baiculescu (în acest buletin „Mihai Eminescu" I 1930, 80—85), improvizatul „histrion" Mihai Eminovici a trecut, împreună cu trupa Tardini, „între cele mai mari greutăți, dela Bucovina prin Moldova și prin pasul Buzăului", pentru a descăleca la Brașov în 26 Iunie st. nou 1864 (Baiculescu loc citat 82). Reprezentațiile brașovene încep apoi (abia?) la 17 Iulie st. nou și țin „toată vara" (Baiculescu ibidem). Iar la „25/13 Sept." [2]) „Gazeta Transilvaniei" vestește că trupa Tardini părăsește Brașovul pentru a se înapoia la Bucovina (Baic. 82). Și ne întrebăm acum, împreună cu G. Baiculescu (loc cit. 83): „*Va fi fost în acest timp Eminescu cu trupa Fani Tardini în Brașov?* Dacă e adevărat, atunci, la întoarcere se oprește (sau e oprit) la Botoșani și, poate, ca să scape de gura celor de acasă, întră la 5 Octombrie scriitor la Tribunal". Nu putem deci stabili pe unde a hoinărit apoi naufragiatul nostru, dar reținem următoarea mărturie, pe care (indirect și vag) ne-o mai dă Veronica Micle, scriindu-i (în 1882) lui Eminescu: „e frumos să-ți începi cariera cu teatru, bună oară cum ai făcut d-ta" (O. Minar *Cum a iubit Eminescu* [1912] 170) — și ne oprim la faptul că în 5 Octomvre 1864, silit poate de severul său tată (*Omagiu* 57), Eminescu adresează tribunalului din Botoșani următoarea cerere (*Omagiu*, 58):

---

[1]) „După ce a părăsit trupa Tardini, în Mai 1864, apoi în primăvara anului 1865 Cernăuțul, a dispărut și Eminescu..." (Ștefanelli 42). Informația lui Radu Sbiera: „Atâta știm că la finea anului 1864 și începutul anului 1865 Eminescu petrecea în Cernăuți, studiind în particular, cu scopul de a da cândva la liceul de aici un examen" (*Almanach*, 100) — are pentru noi, cari astăzi sântem mai preciz informați, numai valoare aproximativă.— Nu mai putem pune temeiu pe afirmația categorică a lui Petrașcu din „Convorbiri literare" XXV 1891—92, 1042 (la care trebue rectificate și alte amănunte): „El, (Eminescu) a plecat cu trupa (Tardini) în primăvara anului 1864, nemai ascultând nici de părinți și nici de amici" — chiar și atunci *nu*, când și I. G. Sbiera afirmă într'o scrisoare adresată lui Scurtu (vezi Scurtu, op. cit. 270) acelaș lucru. — Afirmația atât de vagă, de superficială a lui N. I. Russu, *Mihail (sic) Eminescu (Biografie)* în *Buletinul Institutului de literatură 1929* că Eminescu a rătăcit „cu o trupă de teatru a Fanei Tardini prin Moldova" am înfierat-o în „Făt-frumos" 1929, 128.

[2]) D-l Baiculescu e rugat să precizeze: Ce va să zică acest „25/13 Sept." ?

*Domnule Preşedinte,*

*Avênd dorinţia de a servi în cancelaria onorabiluluĭ tribunal la care Domnia-voastră presidaţĭ, vĕ rog sĕ binevoiţi a mĕ prenumera intre practicanţiĭ.*

*Creḑêndŭ, domnule Preşedinte că'mĭ veţĭ approba cererea mea, ve rogŭ bine-voiţĭ a primi assigurarea profundului meu respectŭ.*

*Mihaĭ Eminovicĭ.*

*864 Octombrie în 5 ḑille.*

Practicantul fu admis să ocupe postul cerut. In monotonia sterilei vieţi biurocratice ce-l aştepta acum, soarta îi dete totuşi un tovarăş, desigur binevenit: era Grigore Lazu [1]) »poet« şi el, poet cu plete şi mai lungi decât ale lui Eminescu. Croiau la versuri pe întrecutele cei doi grefieri ai tribunalului din Botoşani şi se antrenau în nesfărşite discuţii literare *(Omagiu 58)*, discuţii cari mai ales din partea unuia dintre cei doi întovărăşiţi erau atât de râvnite!... Căci copistul Eminescu nu încetă de a fi ceea ce fusese!... Nesaţul de a se „cultiva" îl urmăreşte şi printre maldărele prăfuitelor dosare... Ne-o mărturiseşte el însuşi, numai câţiva ani în urmă, cu *Sărmanul Dionis* [2]). Dar pasagiul acestor mărturisiri, deşi trebue proiectat îndeosebi asupra anului 1868 din viaţa lui Dionis-Eminescu, e prea caracteristic şi pentru acest capitol din viaţa lui Eminescu şi nu vom pregeta de a-l utiliza şi aici în proporţiile cuvenite. Aflăm deci că copistul nostru: «... era ... determinat prin naştere la nepozitivism... ... era un băiet sărac. Prin natura sa predispusă, el devenia şi mai sărac Era tânăr... cu atât mai rău... Ce viaţă-l aştepta pe el?... Un copist avizat a se cultiva pe apucate, singur... şi această libertate de alegere în elementele de cultură îl făcea să ceteasca numai ceea ce se potrivia cu predispunerea sa sufletească atât de visătoare. Lucruri mistice, subtilităţi metafizice îi atrageau cugetarea ca un magnet. E minune oare că pentru el visul era o viaţă şi viaţa un vis? [3]). Era minune că devenia superstiţios?... Lipsit de iubire... iubitor de

---

[1]) „care purta plete ca şi Eminescu, scria versuri ca şi el şi care mai târziu s'a ţinut grapă de literatură, dar — Dumnezeu să-l ierte — nu avea nici un talent" cuvintează Galaction, *M. Eminescu* 1914, 39.

[2]) apărut în „Convorbiri literare" An. VI Nr. 9 din 1 Decemvrie 1872 şi Nr. 10 din 1 Ian. 1873.

[3]) Cf.: „Când prin această lume să trecem ne e scris.
Ca visul unei umbre şi umbra unui vis"... *(Despărţire*, 1879).

singurătate, în neputință sufletească de a-și crea o soartă mai fericită, el știa că în *această ordine a realității*, cum o numia el, nu va întâlni nici un zimbet și nici o lacrimă... Casa lui de pustnic, un colț întunecos și paienjenit din arhiva unei cancelarii, și atmosfera leneșă și flegmatică a cafenelii, — asta era toată viața lui. Cine întreba dacă și el are inimă, dacă și lui i-ar plăcea să umble frumos îmbrăcat... dacă și el ar dori — să iubească? Să iubească!... Ideia aceasta îi strângea adesea inima. Cum ar fi știut el să iubească. Cum ar fi purtat pe mâni, cum s'ar fi închinat unei copile, care i-ar fi dat inima ei!» — Pagini de carnet și documente de autobiografie sufletească!...

Dar — adaogă Galaction (op. cit. 39) »chiar și aici la masa de copist, Eminescu era tot cineva». Istețimea lui, sinceritatea și joovialitatea lui (note atât de caracteristice, deși atât de învăluite în cele mai discrete reticențe, — pentru anii de tinerețe ai lui Eminescu), fizicul lui apoi, acea clasică figură de scânteitoare inteligență și de cea mai copilărească frescheță, — îi atraseră în curând atenția și bunăvoința mai-marilor săi. Grefierul Eminovici avansează devenind copist la *Comitetul permanent* [1]) al județului Botoșani.

Iscusința lui în dresarea actelor ajunse să fie foarte apreciată, încât C. Botez a descoperit, în arhiva amintitului *Comitet*, multe concepte [2]) scrise de mâna lui Eminescu *(Omagiu* 38 [3]).

Nu acesta însă era mediul în care apreciatul copist trebuia să devină altceva decât un bun funcționar al statului!

Ni se afirmă (capitanul Matei Eminescu în «Fântâna Blanduziei» 1889 Nr. 28, vezi *Omagiu* 58) că cel ce l-a mântuit din îmbâcseala biurocratismului a fost frate-său Șerban, pe atunci student în anul al 2-lea de medicină la Erlangen.

Părinții, mustrați de fiul lor Șerban, admit ca Mihai să-și vază iar de carte. Și iată că la 5 Martie 1865 funcționarul Eminescu își cere demisia, cu următoarea adresă *(Omagiu* 59):

---

[1]) Vezi N. Iorga în „Drum drept" An. II 1914, 2.

[2]) Și ne întrebăm: unde s'or fi aflând acum aceste autograme-Eminescu?

[3]) La fel ajunge Eminescu și mai târziu, în Viena, să alcătuiască el, și nu secretarul oficial, adresele mai solemne ale *României June*, — vezi I. Grămadă în *România Jună... Monografie istorică*, 1912, 50 și acclaș în studiul *Mihai Eminescu* din *Mitteilungen des rumänischen Instituts an der Universität Wien* 1914, 244.

*Domnule Preşedinte,*

*Avênd dorinţia de a urma studiile collegiale la gymnasiul plenariu din Bucovina, mĕ vĕd constrins de a abdica îndătorirelor querute de la personalul postuluĭ de scriitoriŭ, que 'lam occupat pênă acum la cancelaria dirigeată de Dmv.*

*Pe asemenea considerente, vĕ rog, Domnule Preşedinte a'mĭ accorda demissia şi a regula şi eliberarea salariuluĭ cuvenit mie pe luna Februare în suma de doă sute cincĭ ḑecĭ leĭ cursul tesauruluĭ quăcĭ prevĕd necessitatea aquésta din maĭ multe punte de vedere, quare essercită, o mare influenţă asupra interesselor melle şi quare negligeate nu mĕ vor putea feri de ore quare consequente relle.*

*Fiţĭ bunĭ, vĕ rogŭ ăncă odată Domnule Peşedinte de a regula de urgenţă îndeplinirea quereereĭ melle şi de a primi şi la aquéstă occasiŏ assigurarea profunduluĭ respect, que vĕ conserv şi vĕ voiŭ conserva pentru perpetuitate.*

*1865 Mart în 5 ḑille.* **M. G. Eminovicz.**

*D-néeĭ salle*

*D-luĭ President all Comitetuluĭ permanent al consiliuluĭ judeţean de Botoşanĭ.*

Şi graba lui Eminescu de a pleca dela masa de buchisire a sufletului cu sarbede efemeride biurocratice cât mai curând, de a pleca departe, unde — ştia el prea bine — trăeşti mai din plin, în biblioteca bunului Arune Pumnul şi'n faţa scenei dela *Hotel de Moldavie* . . . — graba lui, de a pleca, fu atât de mare, încât chiar numai două zile în urmă, la 7 Mart 1865, copistul nostru nici nu mai aşteaptă să-şi ia în primire salarul, ci adresează aceluiaş *domn preşedinte* al *Comitetului permanent de Botoşani* următoarele rânduri de definitiv bun-rămas (*Omagiu*, 60):

*Domnule Preşedinte!*

*In consideraţiŏ quŏ circunstanţiele nu-mĭ permitŭ de a maĭ îndelunga presenţa mea în România vĕ rog Domnule President de a da în primirea fratelui meu Şerban Eminovicĭ salariul cuvenit mie pe luna Februarie an. cur. în sumă de două sute cincĭ ḑecĭ leĭ cursul tesauruluĭ pentru quare va adeveri şi în condica eliberăriĭ onorarelor.*

*Primiţĭ D-le Preşedinte assigurarea prea osebiteĭ mele consideraţiunĭ.*

**Mich. Gh. Eminovicĭ.**

De fapt, în josul acestui ultim act al copistului Eminovici, Şerban Eminovici certifică primirea salarului fraține-său Mihai (vezi *Omagiu* 60).

După mai 6 luni de zile petrecute în slujba statului, sau — cu înseşi cuvintele lui Eminescu citate de noi mai sus [1]) — după ce «zi cu zi numărând, n'a petrecut nici jumătate de an în Botoşani», — iată-l deci iară întrat în cadrul preocupărilor sale mai proprii, şi iarăşi îndrumat către porțile şcolii . . .

Reapare în Cernăuți unde tocmai se isprăvia a doua stagiune a trupei Fani Tardini, stagiune care a durat din 14 Noemvrie 1864 până'n 21 Martie 1865 st. nou ( = 9 Mart. st. vechiu! Vezi *Almanach* 100). Cum în actele de demisionare ale copistului Eminovici datarea e făcută probabil în stil vechiu, ne întrebăm ori de Eminescu a mai apucat vre-o reprezentație două din această stagiune şi ori de nu cumva pasagiul din Ştefanelli (40): «Pe vremea stagiunii de primăvară 1864 era şi Eminescu în Cernăuți» — trebue luat în înțeles chiar absolut şi restrictiv, de unde ar rezulta că Eminescu n'a mai asistat şi la reprezentațiile dintr'a doua stagiune a trupei Tardini [2]). Şi totuşi informatorii noştri ni-l trimit din nou pe urmele trupei Tardini: „După ce a părăsit trupa Tardini, în Maiu 1864, apoi în primăvara anului 1865 Cernăuțul, a dispărut şi Eminescu" . . . pretinde Ştefanelli [3]); iar Radu Sbiera în (*Almanach* 101): «Părăsind această trupă Cernăuțul în Mart 1865, Eminescu s'a luat după dânsa» . . . [4]).

---

[1]) In acest buletin „Mihai Eminescu" An. I 1930, 93. — De altfel şi C. Botez (*Omagiu*, 60) semnala valoarea informativă a acestui pasagiu din articolul lui Eminescu, scris la 1877 şi reprodus în *Scrieri politice şi literare* 1905, 384—388 sub titul *Literatura şi pastrama din Botoşani.*

[2]) Incât pasagiul din *Amintirile* lui Radu Sbiera (*Almanach* 100—101): „Din 2/14 Noembrie 1864 până la 8/21 Mart 1865 dete la Cernăuți un şir de reprezentări trupa . . . d-nei Fani Tardini. Profesorul I. G. Sbiera ne-a comunicat că Eminescu îmbla regulat la teatru, cerând şi căpătând pentru fiecare reprezentare un bilet dintre cele 40 de bilete gratuite, ce le împărția Sbiera între elevi, în numele comitetului teatral" — pasagiul acesta, zic, trebue pus pe seama, nu acestei a 2-a stagiuni a Tardinesei, ci de sigur în vremea primei stagiuni (din 13 Mart — 27 Mai 1864)! — In această a doua stagiune s'au dat 40 de reprezentări, vezi „Foaea Soțietacții" I 1865, 60.

[3]) Dar acelaş Ştefanelli se contrazice când aiurea (31) zice: „Nu-mi mai pot aduce aminte cât timp a stat Eminescu în Cernăuți în anul 1864, dar în Octomvrie 1864 îl găsim funcțiunar la . . . Botoşani . . ."

[4]) Citatul din Radu Sbiera continuă cu: „s'a luat după dânsa, şi prin Moldova să fi fost prins de tatăl său şi fu silit să-şi continue studiile. Astfel găsim pe Eminescu la moartea lui Pumnul, întâmplată în 12/24 Ianuar 1866, iarăşi în Cer-

Orcum, Alecu Hurmuzachi făcând (în „Foaea Soţietaeţii“ I 1865 vezi cit. Baiculescu 84—85) bilanţul moral al cuceririlor merituoasei Fani Tardini, s'a dovedit un fericit prevestitor al evenimentului ce era să se producă, fiindcă prognostica: „Oţelul scoate scântei chiar din piatră:... Dintre talentele june poate unul şi altul se va deştepta, pentru o artă sau alta...“ Şi dacă — iarăşi *dacă!* — cel *deşteptat* s'a luat, în adevăr, iar pe urmele Tardinei, atunci (vezi citatul Baiculescu 83) drumul fu iar la Braşov şi, la 7 Iunie stil nou 1875 (destul de târziu deci: 21 Mart—7 Iunie!), „Gazeta Transilvaniei“ Nr. 41 (Baic. 83) vorbia acum de „prima... reprezentaţiune... cercetată de un public numeros...“.

Şi rămâne să ne mai întrebăm, aicea (primăvara anului 1865?) sau aiurea (toamna anului 1865?, când Em. reapare în Cernăuţi) sau chiar în 1866 (când, după moartea lui Pumnul Eminescu va fi evacuat locuinţa lui Pumnul?) urmează să fixăm cronologiceşte acel nou episod Cernăuţean (atât de caracteristic pentru mult-vânzolitul Eminescu) pe care ni-l comunica deunăzi („Făt-frumos“ 1929, 114—115) bucovineanul Gheorghe Albescu; următorul: Eminescu locuia în Feldgase [1]... Eu (Gh. Albescu), un biet băiat cum eram, îi duceam lui Eminescu în fiecare zi mâncarea (amiaza) dela Vasilică [4]). Era vara şi îmblam desculţ. Până'n Feldgase făceam o bucată bună de drum. Eminescu — parcă-l văd: oacheş, păr negru, musteaţa neagră şi'n straie cam sărăcuţe — i s'o fi făcut milă de mine, că odată zice: — Săracu băiet! — Şi-mi dă un bacşiş. Treaba asta a ţinut mai multe săptămâni. Şi eu mă trăgeam bucuros la bacşişul meu, ba odată îmi trebuia te-miri-ce caiet, şi uitând, nemernicul de mine, că nu'n fiecare zi îs Paştele, îmi pusesem toată nădejdea în agonisita mea...“ Faptul că „treaba asta a ţinut mai multe săptămâni“ şi că Eminescu avea chiar „musteaţa neagră“, ne-ar îndrepta mai curând către o dată mai târzie, chiar poate la anul 1866 [2]).

(Va urma) **Leca Morariu**

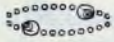

---

năuţi...“ — Dar faptul prinderii cu forţa (de către tatăl său) a suflorului din trupa lui Mihai Pascali, Mihai Eminescu, s'a întâmplat — o ştim azi — abia în 1869 la Botoşani! (Vezi capitolul *Eminescu hoinar* din această monogafie).

[1]) Azi (1931): str. Munteniei (Cernăuţi).

[2]) Vasile Morariu, fiul Mitropolitului Silvestru.

# Multe şi mărunte...

**Aron Pumnul — „Pegaz înjugat"!** — D-l Ion Muşlea (Cluj) ne comunică următorul documentar fragment dint'o scrisoare (datată 5/17 Iunie 1888) a prozatorului bucovinean Iraclie Porumbescu (Exarh şi paroh în Frătăuţi) către Ci. Sion: „.... Domnul Pumnul, carele, să nu fi dat cu însurăciunea lui peste o muere... ce-l făcu mai reu, decât pre „Pegazul în jug[1])"; poate ar trăi şi astăzi. Muerea ceea i-a scurtat şi i-a mâncat chiar zilele".

* * *

**Un proaspăt detractor al lui Eminescu!** — E d-l „Prof. Dr. N. Leon"! Nu pentrucă (în articolul *Ora de germană a profesorului Mihail* (sic) *Eminescu* ziarul „Lumea" Iaşi Nr. din 6/8 1930) ne serveşte informaţii ca acestea:

„Eminescu, marele nostru poet, a fost şi el profesor la *Institutul Academic*, de limba germană, în anul şcolar 1874—1875, dar a fost concediat cu vro trei ani înainte de a veni eu. Amintirile lui planau încă asupra *Institutului*. Mulţi din camarazii mei vorbiau adese ori şi povestiau diferite anecdote despre el. La institut era o sală de clas parter (clasa a III-a inferioară), a (sic) cărei ferestre dădeau în grădina şcoalei, sala era despărţită printr'un fel de arcadă, parcă ar fi fost o scenă; în partea mai îngustă, la intrare, era catedra pe care stătea Eminescu, iar în fund erau băncile cu elevii. Elevii escaladau în timpul lecţiei, unul câte unul pe fereastră în grădină, până ce Eminescu rămânea numai cu elevul care spunea lecţia la catedră. Eminescu pare a fi fost din cale afară de distrat şi probabil şi contrariat de ocupaţiunea lui prozaică de profesor de limba germană, care-i răpia timpul lui preţios; numai astfel se explică cum elevii îl părăsiau, ba la urmă s'au pus chiar în grevă cerând ca să fie concediat; când ştiut este că profesorii de limbi, din cauză că îşi pot permite să facă digresiuni literare şi filosofice sunt în general simpatizaţi".

— Zic: *detractor*, nu pentrucă ne serveşte informaţii ca acestea (în cari poate fi un sâmbure de adevăr), ci pentrucă presumpţia profesorală a acestui Dr. N. Leon ajunge la următorul apogeu de superficialitate şi ignoranţă în aprecierea omului şi operei Eminescu: „Eminescu a fost toată viaţa chinuit; a scris ca să trăiască, n'a trăit ca să scrie ca Alecsandri"!

Când, Doamne, liota aceasta de „doctori" şi „profesori", înainte de a-şi umplea gura de Eminescu, va catadixi să se înarmeze mai întâi cu ştiri mai *cuviincioase*, cel puţin despre marele om Eminescu?! Şi dacă ştirile acestui N. Leon vor fi şi'n partea lor biografică tot aşa de adevărate ca concluzia, atunci...

**Leca Morariu**

[1]) Cf. poezia lui Schiller, *Pegasus im Joche*.

## CUPRINSUL :


Gh. Bogdan-Duică . . . Metodologie eminesciană

Victor Morariu . . . . „Luceafărul“ în nemţeşte

Leca Morariu . . . . . Din moştenirea lui Eminescu

Gh. Bogdan-Duică . . . Despre „Floare albastră“

Leca Morariu . . . . . Eminescu (monografie); Cap. VII: Elev (urmare)

Leca Morariu . . . . . Multe şi mărunte. . . .

**Abonamentul la Buletinul „Mihai Eminescu“**

**— se achită anticipativ ! —**

**Buletinul „Mihai Eminescu“ a mai primit următoarele daruri: 500 lei dela d-nul profesor I. E. Torouţiu, Bucureşti; şi 300 lei dela d-nul Dr. Cornelie Gheorghian, Consilier la Curtea de Casaţie Bucureşti. — Onoare generoşilor ctitori !**